

„Фемінізм призводить до зміни соціокультурної парадигми” [8, с. 3]. Отже, фемінізм у ранніх романах Винниченка – невід’ємна константа жіночого буття, визначає пріоритети жінки у суспільно-культурному житті, творить нову концепцію особистості жінки, яка бере активну участь в усіх сферах життя, формує нові традиції культури.

Література:

1. Васютинський В. Чоловіче або жіноче, чи і чоловіче, і жіноче? / В. Васютинський // Психолог. – 2003. – № 35. – С. 5 – 8.
2. Винниченко В. Записки Кирпатого Мефістофеля / В. Винниченко. – К.: Брама-Україна, 2005. – 261 с.
3. Гундорова Т. Жінка і дзеркало / Т. Гундорова // Незалеж. культуролог. часопис „І”. – 2000. – № 17. – С. 87 – 93.
4. Дзеркало: Драматична поема Лесі Українки „Орґія” і роман Володимира Винниченка „Хочу!” / [упорядкув. Володимир Панченко]. – К.: Факт, 2002. – 320 с.
5. Історія української літератури. Кінець XIX – поч. XX ст.: У 2 кн.: [підруч. / упорядкув.: О. Д. Гнідан]. – К.: Либідь, 2006. – Кн. 2. – 496 с. – (Кн. 1. – 2005. – 624 с.).
6. Капрійські сюжети: Італійська проза Михайла Коцюбинського і Володимира Винниченка / [упорядкув. В. Є. Панченко]. – К.: Факт, 2003. – 496 с.
7. Кошова О. О. Проблема статі у романах Володимира Винниченка 1911 – 1916 р.р.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 „Українська література” / О. О. Кошова. – К., 2005. – 20 с.
8. Філоленко С. О. Концепція особистості жінки в українській прозі 90-х років XX століття (феміністичний аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 „Українська література” / С. О. Філоленко. – Дніпропетровськ, 2003. – 20 с.

Макарова Т. М.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ РОДИННОГО ВИХОВАННЯ (ЗА П’ЄСОЮ О. КОЛОМІЙЦЯ «ДИКИЙ АНГЕЛ»)

Сім’я – це надто складний механізм, котрий потребує постійного удосконалення. Він, як і безліч подібних, вимагає рецептів для нормального функціонування. У різні часи людство намагалося віднайти способи побудови щасливої сім’ї, і як не змінювалися покоління, людство все так і не змогло запропонувати єдиного рецепту для її створення. Особливо складним виявився процес вироблення законів родинного виховання. Так і в творі О. Коломійця «Дикий ангел» питання родинного виховання займає одну з ключових проблем. Неоднозначними виявилися й погляди дослідників щодо типу сімей, процесу їх побудови та виховання дітей.

Зокрема, В. Костів наголошує на ознаках, які повинні бути визначальними в поведінці батьків: «*віль прийняття (любов, тепло) – неприйняття (ворожність), що задають емоційний тон стосунків і віль терпимості (самостійність, воля) – стримування (контроль), що визначають той тип контролю й дисципліни, що переважає в сім’ї*» [3, 55].

Завданням статті є визначення соціально-психологічних чинників виховання в родині Ангелів та вироблення його оптимальної моделі для сучасних поколінь.

Система виховання, описана на прикладі життя родини Ангелів, повертає дослідників до все нового й нового осмислення її оптимальності та доцільності. Головними засадами для вироблення такого типу побудови родини стало виховання самого Платона. Ця центральна дійова особа стоїть на чолі «монархії Ангелів». Оточуючі родини називають її «*неприсутньою фортецею*» [2, 1]. Та й насправді над усім, ніби янгол-охоронець, стоїть батько, для якого закони родини понад усе, й саме до них прагне долучити Платон своїх дітей.

Основний принцип життя – це праця. Його витоки зумовлені способом діяльності самого Платона: «*В отій майстерні з трьох років*» [2, 5], – наголошує дружина. Безвідмовне бажання, а разом із тим, і одностайна вимога батька заробляти гроші підкреслюється й однією з інохарактеристик: «*Робиш, заробляєш, приробляєш, надурочні, преміальні... На пенсії, а влаштувався ще в хлібний магазин приймальником. Уночі товар приймає, або сам, або Федора посилає, аби шістьдесят карбованців придбати. Такі, як ти, Платоне, оббирають державу, як липку*» [2, 10]. І як результат першого принципу родини – культ грошей: «*Не люблю, а поважаю*» [2, 11], – саме так пояснює Платон своє ставлення до цієї матеріальної цінності. Недаремно автор у творі вводить прийом шаржування у вигляді повідомлення в одній із багатотиражних газет: «*Там вас намалювали ангелом, а замість крил - п’ятірки. Підпис – стяжатель*» [2, 5]. Однак така оцінка не засмучує Платона, адже він керується у своєму житті принципом: «*все тягну до себе, <...> (щоб – уточнення Т.М.) жити як слід*» [2, 11].

Не суперечить жодному слову чоловіка і його дружина. Уляна всіма силами прагне об'єднати родину та й по можливості підтримувати і з розумінням ставитися до кожного зі своїх дітей. Звісно, дружина не завжди поділяє думку чоловіка в ставленні до роботи: *«А то чужі діти відпочивають, а він свого – на завод»* [2, 5], а іноді в її поведінці відчувається гнів, біль та відчай щодо власної безпорадності: *«Ти б свою дитину і в пекло послав, аби більше грошей. Не даси відпочити»* [2, 5]. Та таке внутрішнє протистояння жорстокості й принциповості Платона зумовлене тільки бажанням допомогти дітям відчути радість життя, оскільки вони самі *«в молодості набідувалися. Хай би хоч діти...»* [2, 19]. Однак жодного разу Уляна не заперечує йому, адже розуміє, що в жадібності Платона не все так погано, бо чоловік, як і вона, любить своїх дітей та прагне для них найкращого.

Справді, особливе ставлення Ангела старшого до власних дітей та їхнього способу життя. Батько переконаний, що його нащадки повинні мати в родині однакові права: *«Всі на одних правах»* [2, 5], при цьому, завжди прислухатися до його слів і не суперечити: *«Сказав – не дозволю, і досить»* [2, 5]. Система виховання побудована таким чином, що кожна дитина щомісяця змушена віддавати зароблені гроші в родинний фонд: *«День зарплати – майже світо»; «на заводі одержуй, а вдома здавай, тільки й того, що перенесла з одної каси в іншу»*, а якщо батько вважатиме суму недостатньою, то ще й шукати додаткового заробітку *«надурочні бери!»* [2, 4], який би влаштував Платона.

Влаштування особистого життя – це також справа Платона, а якщо не дай Боже оступився – чекай на суворе покарання: *«Прогнав сина!» Нехай його життя покочесить, поморозить, попече! Життя – не батько, не мати – подарунків не робитиме»* [2, 9]. Ангел не дозволяє дітям безцільно байдикувати, адже вважає, що слід присвятити себе корисній справі: *«Не працює, а їсть – значить злодій, Не заробив, а тринькає – злодій»* [2, 10].

Отже, батько намагається силоміць нав'язати власний спосіб життя дітям, не враховуючи, що змінюється час, погляди, та й вік вимагає свого. Однак ні авторитарний стиль поведінки Платона, ні його настанови не здатні затримати життя, бо в кожного з дітей воно вирує новим струменем енергії.

Насправді, принципи, якими керується Ангел є гуманними: *«І жити треба не абияк, а добре»; «Трудом (треба вчити – уточнення Т.М.)»* [2, 19]. *«працювати на совість»* [2, 23]. А за цим усім стоїть батьківська любов та прагнення добра кожному: *«Кожного мушу бачити і за кожним наглядати! Споконвіків так велено батькам!»* [2, 26], – констатує Платон. Відчувається відповідальність батька за синів і доньку.

Однак щохвилини, осмислюючи власну позицію, поведінку та спосіб життя в цілому, Платон все ж таки усвідомлює, що своїм егоїзмом він тільки відштовхує їх від родини, і як наслідок – *«Розвалюється сімейна монархія», – констатує Крячко. А хто її розвалює? Прогледів ти десь, Платоне. Як буває в житті»* [2, 21].

Кожен із дорослих розуміє, щоб отримати «урок життя» слід спробувати самостійно адаптуватися до навколишніх перешкод (жорстокості, бідності, зради та несправедливості тощо). Але не завжди таку самостійність можливо виправдати, адже вона здатна породити безліч помилок, які ми просто не помічаємо (або не хочемо їх визнавати). В такій ситуації опинився і Платон, котрий, спостерігаючи за долями дітей, усвідомлює власне *«нерозуміння молодих...»* [2, 13] та наважується виправити свої помилки: згуртувати родину й допомогти дітям. Ангел прагне творити добру справу в загальнолюдських масштабах, бо родина – це одиниця держави, нації, народу, і від добробуту та їх злагодженості залежить успіх більшості. Така висока місія батька підкреслюється і змістом його прізвища.

Так, Платон правдою вирішує ситуацію між Федором та Клавдією, адже розуміє, що щастя сина не може бути побудоване на руйнуванні іншої родини й брехні; приймає Павлика з дружиною, оскільки надто болючим виявилось для нього покарання дитини за непослух (*«Батько і син наче в душі пережили ту пам'ятну розлуку»* [2, 28], – підкреслюється в ремарці); переконується Платон і в тому, що гроші здатні зруйнувати життя та репутацію людини, адже прагнучи до наживи, можна втратити свою совість і честь. Саме тому батько примушує Петра відмовитись від вигідного проекту й посади, усвідомити свою помилку, бо будівництво багатоповерхівки в промисловому районі спрямоване не на добро майбутнім її мешканцям, а є лише вигідним проектом чиновників, який суперечить будь-яким законодавчим нормативам.

Приклад родини Ангелів доводить, що незважаючи на соціальні чинники та психологічні конфлікти батьків і дітей, цілісність родини забезпечує її внутрішня злагодженість, прагнення усвідомити помилки, вчасно виправити їх та не втратити своєї совісті. Платон виявився добрим батьком, який зумів згуртувати родину та не дати їй можливості бути зруйнованою.

Для сучасної молоді такі методи виховання, нажаль, у переважній більшості можуть викликати обурення, мовляв, *«посягаються»* на їх самостійність та спосіб самовираження. Однак, мабуть, настав час зазирнути в глиб п'єси та усвідомити причини такого «дикого» виховання. Платон, пройшовши складний життєвий шлях (війну, голод, розруху), усвідомив, що потрібно тільки чесним шляхом добиватися всього в житті, мати здатність відповідати за свої вчинки та вміти сміливо дивитися в очі людям, турбуватися не тільки про день сьогоднішній, але й про його наслідки для наступних поколінь. Саме тому Крячко й підкреслював: *«У Платонові собака заритий, він діло вершить!»* [2, 27].

А запропонований автором приклад родинного виховання Ангелів засвідчує, що тільки в повазі та шанобливому ставленні до батьків, здатності знайти спосіб виправити свої помилки, вибачити й зрозуміти наміри інших і виявляється найглибша мудрість кожного з поколінь. Дикість компенсується – любов'ю, справедливістю, відповідальністю та чистою совістю.

Джерела та література

1. Івасюк Ю. Сучасний стан соціокультурної функції української сім'ї // психологія і суспільство. – 2007. – № 4. – С. 105-109.
2. Коломієць О. Вибрані твори. – К.: Освіта, 1998. – С. 1-32.
3. Костів А. Виховний потенціал родини // Соціальна-педагогіка: теорія та практика. – 2007. – № 3. – С. 54-59.
4. Міщик Л.І., Білоусенко З.Г. Соціально-психологічні та педагогічні проблеми дезадаптації дітей та підлітків. – Запоріжжя: ЗДУ, 2003. – 107 с.
5. Павліченко А. Ціннісні орієнтації у системі становлення особистості. – психологія і суспільство. – 2005. – № 4. – С. 98-120.

Яєва Н.М.

УДК[37.02:81-13]=512.19

ДИАЛОГИК НУТКЪУНЫНЪ КОММУНИКАТИВ ФУНКЦИЯЛАРЫ КОММУНИКАТИВНЫЕ ФУНКЦИИ ДИАЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ

Эр бир диалог бири биринен багълы олгъан айры айтылмаларындан ибареттир. Денъишмеси иле сынъырлангъан айтылмаларгъа диалог репликасы дейлер. Реплика бир я да бир къач ибарелерден ола. Диалогнынъ репликалары интонация, тертип ве функциялары иле багълы. Озь коммуникатив функциясына коре реплика риджа, эмир, бильдириув, хабер сораваы, тамамлаштырув, шубелерини бильдириув киби ола билир.

Биринджи реплика, адет узьре, башлайдыжы ола. Ондан сонъ кельген репликалар биринджисининъ теркиби хусусиетлерини текрарлайлар. Озь синтактик структурасына коре биринджи реплика кениш (саде я да муреккеп), икяе, суаль я да эмир джумлеси ола.

Невбеттеки репликалар диалогик мунасебетнинъ шартларынен мейдангъа кельген синтактик конструкциялардыр ве озюнден эвель кельген айтылмаларындан айры къулланылмазлар.

- Отура мында, озьджесине.

- Не да?

- Бир шей...

Хабер ве оны анълаткъан экинджи дередже джумле азаларынен такъдим этильген джумлелер:

- Демек, энди Москвагъамы?

- Э, оларны шеэрге озгъарайым да, ярын исе Москвагъа. (А.П.Чехов)

Муптеда ве эки дереджелик азалардан ибарет олгъан джумлелер:

- О вакъытларда мени севе эдинъ...

- Мен шимди де...

Диалог сёзю (грек тилинден алынган) эки къысымдан ибарет: диа – эки, логос – нутукъ. Демек, диалог эки Адам арасындаки лакъырды демектир. Эки ве экиден зияде иштиракчи шахъыс арасындаки лакъырдыгъа диалог дейлер.

Диалог репликаларгъа грамматик джеэтинден там олмамазлыкъ хастыр. Чокътанмы; эки йылгъа якъын. Бу исе сербест ве динамик мунасебетининъ грамматик ве услубий нормалары сайыла.

Диалогик нутукъта сёз – джумлелер сыкъ-сыкъ къулланыла. Джумлелернинъ бу хусусий чешитини не бир составлы не де эки составлы джумлелер сырасына кирсетмек мумкюн. Сёз – джумлелер дереджелик, модалъ сёзлер, нидалар иле ифаде олуна.

Шубесиз ки, анъылган конструкциялар тек базы репликаларгъа хастыр. Шеклине коре олар даа саде кениш джумлелер, эсас джумлеси дереджеликлер, хитап, модалъ сёзлери иле муреккеп табили джумлелер, ве дигер синтактик конструкциялары иле ифаделене билир [1: 163-164].

Функциясына коре сёз – джумлелер бир къач группаларгъа айырыла:

- тасдыкъ: э, эбет, таби, догъру, яхшы, тамам, ве иляхре;

- инкяр: ёкъ, аксине, ич бир шей, догъру дегиль ве иляхре;

- суаль: ойлеми? ёкъмы? яхшымы? догърумы? керчектенми? ве иляхре;

- эмир: арекетке чагъырув, эмир, риджа (адет узьре, нида джумлелернен ифаде олуналар): Етер! Сус!

Токъта! ве иляхре.

Нутукъ этикетини бильдирген сёз – джумлелери айры группаны тешкиль этелер: Селям алейкум! Мераба! Сагъ олуныз! Риджа этем! Багъышла! Гедженъиз хайыр! Сагълыкънен къалыныз! [2: 328].

Базы дигер типик диалог конструкцияларыны менимсемек талебелерге файдалы олур. Субетдешнинъ даветине разылыкъ джевабыны бильдирмек ичюн бойле ибарелер бар: ярамай олмаз эди, мен пек истер эдим, пек мемнюн олур эдим, тешекюр этем, мемнюниетнен, къаршы дегилим ве иляхре.